

Rectificatie:

In het nieuwe Reglement van Arbeid van het Nederlandsch Instituut van Accountants, afgedrukt in het Februarinumner van het M.A.B., is een drukfout gesloten.

In den aanhef van art. 1 staat: „lid en leden en leden”, hetgeen moet zijn: „lid en leden lid en leden”.

INZAGE VAN DE BOEKEN EN BESCHIEDEN DER NAAMLOZE VENNOOTSCHAP

door Prof. Mr. J. Valkhoff

Tweemaal heeft de Hoge Raad in de laatste vijf jaren een voor de practijk belangrijk arrest gewezen inzake het recht van een aandeelhouder of gewezen aandeelhouder ener naamloze vennootschap op inzage der boeken en bescheiden van de nog bestaande of beëindigde N.V. Het ene arrest betrof artikel 11 van het Wetboek van Koophandel, dat handelt over de „communication” (artikel 14 Code de Commerce), de overlegging of afgifte van de gehele boekhouding of het gehele stuk aan de tegenpartij in tegenstelling tot de „représentation”, de openlegging van boeken en bescheiden en geschriften als bedoeld in art. 8 W. v. K. op bevel van de rechter in een proces. Artikel 11 W. v. K. luidt: „Men kan niemand noodzaken zijn boekhouding over te leggen, dan alleen ten behoeve van hem die als erfgenaam, als belanghebbende in eene gemeenschap, als vennoot, als aansteller van factours of bewindvoerders, daarbij een regelrecht belang heeft, en eindelijk in geval van faillissement”. Het tweede arrest van ons hoogste rechtscollege in deze materie handelde over artikel 56h W. v. K. luidende: „Tenzij bij de akte van oprichting hieromtrent anders is bepaald, blijven na afloop der vereffening de boeken en bescheiden der ontbonden naamloze vennootschap gedurende dertig jaren berusten onder den persoon, daartoe aangewezen bij de akte van oprichting of, bij gebreke van zoodanige aanwijzing, door de algemeene vergadering benoemd.

Indien een bewaarder ontbreekt, kan ieder belanghebbende de rechtbank van het arrondissement, waarin de ontbonden vennootschap laatstelijk gevestigd was, verzoeken een bewaarder aan te wijzen.

Tegen de beschikking van de rechtbank is geen rechtsmiddel toegelaten behoudens cassatie in het belang der wet.

Elke bewaarder is gehouden zijne aanwijzing of benoeming als zoodanig ter inschrijving op te geven aan het kantoor van het handelsregister, waar de ontbonden vennootschap was ingeschreven.

De aandeelhouders der ontbonden vennootschap of hunne rechtverkrijgenden kunnen door de rechtbank, in het tweede lid bedoeld, worden gemachtigd tot inzage van de boeken en bescheiden, indien zij aantonen als zoodanig bij die inzage een redelijk belang hebben”.

Ten aanzien van dit tweede arrest beperken wij ons ditmaal tot de materiële kwestie van de exhibitieplicht zelve, zonder in te gaan op de overigens evenzeer belangrijke processuele rechtsvraag, die de Hoge Raad hierbij besliste in deze zin, dat de machtiging tot inzage van boeken en bescheiden, welke de rechtbank volgens artikel 56 h W. v. K. aan aan-

deelhouders ener ontbonden en vereffende N.V. kan verlenen, niet bij verzoekschrift, doch bij dagvaarding gevraagd moet worden¹⁾). Eerst volge hier een korte weergave van de beide arresten, daarna een commentaar op deze.

Het *arrest van 9 October 1942*, N. J. 1942, no. 821 betrof het verzoek van een aandeelhouder ener in staat van faillissement verkerende N.V. om hem als aandeelhouder dier N.V. de administratie der N.V. over te leggen. Hij beweerde deze nodig te hebben bij de voorbereiding van een getuigenbewijs, dat hem in een door de curator tegen hem ingestelde procedure was opgelegd. De rechter-commissaris in het faillissement had afwijzend op zijn verzoek beschikt. De arrondissements-rechtbank had daarna zijn verzoek toegestaan. Hiertegen kwam de curator in cassatie. De Hoge Raad sloot zich bij het standpunt van de rechtbank aan. Artikel 11 Wetboek van Koophandel noemt onder de gerechtigden tot inzage der boekhouding o.m. de vennoot. Volgens artikel 36 van dit Wetboek²⁾ zijn de aandeelhouders vennoten. De term vennoot in artikel 11 omvat de aandeelhouder ener N.V. In sommige gevallen van artikel 11 W. v. K. (waarover straks meer) is sprake van medeigendom, maar in andere niet. De eis van medeigendom der boeken mag dan ook niet in alle gevallen van art. 11 W. v. K. gesteld worden. De Hoge Raad acht dit klaarblijkelijk in zijn zeer kort arrest vanzelfsprekend. Hij laat dit punt van de medeigendom althans onbesproken. Ook al is er in het geval van de aandeelhouder tegenover de naamloze vennootschap, die — anders dan naar gangbare opvatting de vennootschap onder firma en de commanditaire vennootschap — volgens art. 37 W. v. K. rechtspersoon is, geen sprake van medeigendom, de aandeelhouder heeft het recht tot inzage der boekhouding, mits hij daarbij een regelrecht belang heeft. In casu had de rechtbank dit laatste aanwezig geacht, daar de verzoeker de boeken ter preparering van de enquête nodig had. De grief van de curator hiertegen werd door de Hoge Raad als te vaag niet behandeld, zij zou trouwens een feitelijke kwestie betreffen.

In het *arrest van 8 November 1946*, N. J. 1947 no. 36 ging het om het tot de rechter gericht verzoek van een gewezen aandeelhouder ener langs de weg van het Liquidatiebesluit 1941 en het Overdrachtsbesluit 1942 beëindigde N.V. om de commanditaire vennootschap, waarin bedoelde N.V. omgezet was tegen de wil van de betrokken aandeelhouder, die dan ook niet in die commanditaire vennootschap deel genomen had, te machtigen hem de boeken en bescheiden van de ontbonden N.V. ter inzage te geven. Een redelijk belang meende hij — aandeelhouder met één aandeel — bij de inzage te hebben omdat hij ter vaststelling (met inachtneming van de waarde van zijn aandeel) van de schadeloosstelling, waarop hij jegens de vennootschap ingevolge artikel 6 van het Overdrachtsbesluit 1942 als tegenstemmer recht had, de nodige gegevens aan de rechtbank diende te verschaffen en hiervoor inzage van de boeken en bescheiden der N.V. naar zijn oordeel onmisbaar was. De naamloze vennootschap had deze inzage der boeken en bescheiden indertijd zonder opgaaf van redenen geweigerd. Nu vroeg hij de inzage van de boeken en bescheiden der beëindigde naamloze vennootschap van de bestaande commanditaire vennootschap, op welke zij met alle andere bezittingen, belangen en verplichtingen van de N.V. onder algemene titel en

¹⁾ Zie de noot van E. M. Meyers onder het arrest: *Nederlandsche Jurisprudentie* 1947, bl. 85/6.

²⁾ Zie ook artikel 36a W. v. K.

om niet overgedragen waren. De arrondissements-rechtbank had de tegen de commanditaire vennootschap gerichte vordering niet ontvankelijk verklaard. In hoger beroep vernietigde het Gerechtshof te Amsterdam dit vonnis. Het Hof oordeelde, dat het overdrachtsbesluit der algemene vergadering tevens de benoeming van de commanditaire vennootschap als bewaarster in de zin van artikel 56 h lid 1 W. v. K. van de boeken en bescheiden der N.V. involveerde, „althans dit besluit in zijn gevolgen ten aanzien van die administratie met een benoeming van de C.V. tot bewaarster in voornoemde zin gelijk gesteld kan worden.” Het Hof oordeelde artikel 56 h van het Wetboek van Koophandel derhalve zonder meer van toepassing, ook al was de eiser geen lid van de commanditaire vennootschap en in casu zelfs haar concurrent, zodat de C.V. misschien groter belang erbij had, dat de gewezen aandeelhouder der ontbonden N.V. geen inzage der boekhouding kreeg, dan deze bij een toewijzing van zijn eis. De commanditaire vennootschap achtte dit onredelijk en ging in cassatie. De Hoge Raad was het aan de ene kant niet eens met het vonnis van de arrondissements-rechtbank, volgens hetwelk artikel 56 h W. v. K. in 't geheel niet op dit geval van toepassing was, maar deelde aan de andere kant ook niet het standpunt, ingenomen in het arrest van het Hof, dat artikel 56 h zonder meer volkomen hiervoor gold.

De Hoge Raad acht een rechtstreekse toepassing van artikel 56 h op dit geval niet toelaatbaar. Deze wetsbepaling is geschreven voor de bewaarder, die als bewaarnemer een aan anderen toebehorende, en wel een afgesloten, administratie onder zich krijgt. Hier is echter de administratie bij de overdracht van de gezamenlijke bezittingen, belangen en verplichtingen der ontbonden naamloze vennootschap krachtens het Overdrachtsbesluit mede in de eigendom van de verkrijger (commanditaire vennootschap) over gegaan, waarbij de mogelijkheid zich voordoet, dat de boeken en bescheiden van de vroegere N.V. voor de administratie van het thans door de C.V. voortgezette bedrijf nog verder dienst zullen doen. De Hoge Raad acht dit echter geen bezwaar en baseert zich op het beginsel, dat aan artikel 56h ten grondslag ligt, n.l. dat na het einde der N.V. haar administratie niet terstond mag verdwijnen, doch deze gedurende geruime tijd (30 jaren) nog moet worden bewaard en, binnen zekere beperkingen, toegankelijk moet zijn voor de vroegere aandeelhouders of hun rechtverkrijgenden. Deze aan artikel 56 h ten grondslag liggende gedachte moet niet alleen verwezenlijkt worden ingeval van beëindiging der naamloze vennootschap na de wijze van afwikkeling harer zaken, welke in het Wetboek van Koophandel geregeld is, doch evenzeer wanneer de ontbonden vennootschap haar einde heeft gevonden na toepassing der bepalingen van het Liquidatiebesluit 1941 en het Overdrachtsbesluit 1942. Er is weliswaar geen speciale regeling voor dit geval in de wet te vinden. Door de letter van artikel 56 h wordt het niet bestreken. Voorzover mogelijk moet echter ook deze casus-positie door artikel 56 h bestreken worden en de Hoge Raad beslist daarom, dat „na beëindiging ener naamloze vennootschap langs den weg van Liquidatie- en Overdrachtsbesluit, op de „firma”, die mede de boeken en bescheiden dezer vennootschap in eigendom verkrijgt, jegens de vroegere aandeelhouders gelijke verplichtingen tot bewaring en het verlenen van inzage komen te rusten als in art. 56h is bepaald voor den bewaarder, behoudens de wijziging, die deze verplichtingen kunnen ondergaan door de bijzondere verhouding, waarin de verkrijger tot de boeken staat.” In zoverre vindt de Hoge Raad het dus goed, dat aan de gewezen aandeelhouder

der ontbonden N.V. het recht tot inzage der nu onder de commanditaire vennootschap berustende en aan haar toebehorende boeken en bescheiden toegekend werd, doch de Hoge Raad heeft tegen het door het Hof gewezen arrest dit bezwaar, dat daarin door directe toepassing van artikel 56 h W. v. K. geen rekening gehouden werd met het verschil, dat er in feite tussen het door artikel 56 h bestreken geval en de niet uitdrukkelijk in de wet geregelde casus-positie in kwestie bestaat. Het Hof had niet uitsluitend op het belang van de gewezen aandeelhouder bij toegang tot de boeken en bescheiden mogen letten, doch had ook rekening moeten houden met het belang van de commanditaire vennootschap om de boekhouding voor hem gesloten te houden. In casu een groot belang, waar degeen, die op recht op inzage der boeken en bescheiden aanspraak maakte, haar concurrent was. Bij artikel 56 h is voor belangenafweging geen ruimte. Daar heeft de bewaarder van de administratie der overeenkomstig het Wetboek van Koophandel ontbonden en geliquideerde naamloze vennootschap geen belang bij de boeken en bescheiden. Hier is dit anders, nu de bepaling toepassing moet vinden op de verhouding, die ontstaan is, doordat de boeken en bescheiden der beëindigde naamloze vennootschap met al haar bezittingen in eigendom aan de commanditaire vennootschap zijn overgedragen. Volgens de Hoge Raad hadden hier de belangen van de verkrijger bij het niet geven van inzage der boeken en bescheiden, die ook hem aangaan, afgewogen moeten worden tegenover het belang van de gewezen aandeelhouder bij wel inzage daarvan. De zaak werd daarom ter verdere behandeling en beslissing met inachtneming van dit arrest naar het Gerechtshof teruggewezen. Het Hof zal nu de belangen der beide partijen — enerzijds de tegen de overdracht gestemd hebbende gewezen aandeelhouder der ontbonden N.V. en anderzijds de commanditaire vennootschap, welke de onderneming voortzette — tegen elkaar moeten afwegen.

Zowel artikel 11, als ook artikel 56 h van het Wetboek van Koophandel worden in de beide, hierboven naar inhoud en strekking beknopt weergegeven arresten van de Hoge Raad, tamelijk ruim opgevat De exhibitieplicht, vervat in artikel 11 W. v. K., werd in het algemeen steeds ruim genomen. Althans voor de vijf daarin uitdrukkelijk genoemde gevallen. Deze gevallen toch zijn, naar men tegenwoordig algemeen aanneemt, limitatief ³⁾). Als vijfde geval wordt in art. 11 het faillissement genoemd, zonder dat er daar precies bij gezegd wordt wie dan recht op overlegging (communication) der boeken van de gefailleerde heeft. Reeds bij zijn arrest van 12 April 1901 (W. 7590) maakte de Hoge Raad uit, dat ook de schuldeiser in geval van faillissement het recht heeft de overlegging der boeken van de gefailleerde ex artikel 11 van het Wetboek van Koophandel te vorderen. Dit is thans de gangbare mening, kan men wel zeggen. Voor de curator in het faillissement is de wetsbepaling van artikel 11 W. v. K. overbodig. Als belast met het beheer en zo nodig de vereffening van de boedel van de gefailleerde heeft de curator dit recht uit de aard der zaak. Het is voor hem onmisbaar voor de richtige uitoefening zijner functie. Artikel 92 van de Faillissementswet geeft hem nog meer recht ten aanzien van de bescheiden van de failliet (zie ook de artikelen 162 en 193 F.W.). Vroeger heb ik gemeend de enge opvatting te moeten verkondigen ⁴⁾), dat art. 11 W. v. K. niet aan de schuldeiser van

³⁾ Zie reeds R. Heidema Tzn.: „Openlegging van koopmansboeken” (diss. 1891), bl. 9.

⁴⁾ Rechtsgeleerd Magazijn 1932, Afl. 1/2 bl. 112, en 1937 Afl. 2/3 bl. 196.

de gefailleerde het recht geeft inzage van diens boekhouding te vorderen, omdat de Faillissementswet verder over dit recht geheel zwijgt. Artikel 11 zou dan op dit punt een volkomen onnutte en overbodige bepaling inhouden, hetgeen echter wel meer in de wet voorkomt. Ik kom echter op deze vroeger geuite mening terug. De practijk heeft klaarblijkelijk behoefte aan toekenning van het recht tot inzage der boeken en bescheiden van de failliet ook aan de individuele schuldeiser. Deze kan dit recht nodig hebben, juist ook tegenover de curator (zie art. 111 F.W.), om door middel van deze boeken en bescheiden de juiste stand van de boedel te leren kennen. De wettekst („in geval van faillissement”) van artikel 11 laat zoals zij luidt deze ruime uitlegging toe en dan is 't maar beter zich te houden aan de eisen van de practijk dan aan hetgeen wellicht de mening van de wetgever indertijd op dit punt was. Reële betekenis heeft artikel 11 W. v. K. in het rechtsleven, wanneer men niet alleen aan de curator, ook niet alleen aan de gezamenlijke schuldeisers (Arrondissements-rechtbank Amsterdam 16 Juli 1849, W. 1054), doch mede aan de individuele schuldeiser het recht tot inzage der boeken en bescheiden van de failliet toekent⁵⁾.

Wanneer men naast de verandering *in* de normen door de rechtspraak ook de verandering *van* de wet zelf op het punt van de plicht tot exhibitie van boeken en bescheiden in de laatste jaren beziet, blijkt eveneens een verruiming. In 1907 kwam artikel 1638 e in het Burgerlijk Wetboek voor de arbeider een uitbreiding van het recht op inzage brengen. Bij artikel 75 f van het Wetboek van Koophandel werd het in 1936 voor de handelsagent toepasselijk verklaard. De handelsreiziger is reeds arbeider in de zin van het B.W. (75 q K.). Nieuwe gevallen bracht het publiekrecht van het bedrijfsleven: artikel 31 van de Wet op het Levensverzekeringbedrijf 1922, artikel 17 sub 2 van de Geldschieterswet 1932, artikel 19 Bedrijfsvergunningenbesluit 1941, artikel 21 Kartelbesluit 1941 en artikel 20 sub 4 Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen 1945⁶⁾.

Vóór 1932 was de sanctie op de rechtsplicht tot overlegging der boeken en bescheiden schadevergoeding, wanneer er althans door niet-voldoening aan deze plicht schade geleden werd. Ook toen reeds mocht de schadevergoeding op een bepaald bedrag per dag etc. bepaald worden. Een dwangsom (astreinte) was echter niet toegelaten. Deze bracht eerst de wet van 29 December 1932 S. 676 in ons recht, waardoor een betere civielrechtelijke sanctie op nakoming van de overleggingsplicht geschaapen werd (art. 611 a Burgerlijke Rechtsvordering).

Wanneer wij nu terugkeren tot de beide hierboven vermelde recente arresten van de Hoge Raad inzake de inzage van boeken en bescheiden van een nog bestaande of niet meer bestaande N.V. en ik nog enkele beschouwingen aan deze arresten wijd, begin ik weer met het arrest van 9 October 1942. De vennoot wordt in artikel 11 W. v. K. uitdrukkelijk genoemd. De aandeelhouder ener N.V. is, naar elders uit het Wetboek van Koophandel blijkt, vennoot. Ook de aandeelhouder der N.V. is onder vennoot in de zin van artikel 11 W. v. K. te rekenen. Zeker, de vennoot-

⁵⁾ Gelijk Arrondissements-rechtbank Amsterdam 25 April 1850 reeds deed. Zo ook R. Heidema Tzn.: „Openlegging van koopmansboeken volgens Art. 11 W. v. K.” (diss. 1891), bl. 33 en 35, Anders H. Ligtenberg: „De exhibitieplicht in het Nederlandsche recht” (diss. 1893), bl. 76. G. Kirberger in Rechtsgeleerd Magazijn XX, bl. 508 e.v.

⁶⁾ Zie verder artikel 12 van het Besluit van 17 September 1944, houdende vaststelling van het Besluit herstel Rechtsverkeer (no. E 100).

schappelijke verhouding tussen de N.V., die zelf belang bij de boeken en bescheiden heeft, en de aandeelhouder, die zijnerzijds ook belang daarbij kan hebben, is hier in 't spel. Deze moet men altijd goed in 't oog houden, gelijk ook de wetgever in artikel 38 a Wetboek van Koophandel bijvoorbeeld doet door ten aanzien van de verplichting tot storting op een aandeel nooit compensatie toe te laten. Deze verhouding is hier echter geen belemmering om ook aan de aandeelhouder van de naamloze vennootschap het recht tot inzage der boeken en bescheiden der vennootschap toe te kennen. De wet (W. v. K.) stelt thans de eis, dat de vennoot een regelrecht belang bij de inzage der boekhouding moet hebben. Zo is er geen gevaar voor excessen. Het is geenszins zo, dat elke aandeelhouder nu maar elk ogenblik toegang tot, overlegging van de administratie van de naamloze vennootschap zal kunnen vorderen. Voor een onredelijk en onrechtvaardig openbaar worden van gegevens betreffende de N.V., die geheim dienen te blijven, bestaat geen gevaar. Degeen, die overlegging van de boekhouding vordert, moet immers altijd zijn regelrecht belang bij deze bewijzen. „Hetgeen niet dan met bezwaar gepaard zal gaan,” schrijft Mr. G. Kirberger in de jaargang 1901 van Rechtsgeleerdheid Magazijn, wanneer hij ook de aandeelhouder in een naamloze vennootschap naast de vennoot onder firma en de commanditaire vennoot onder de „vennoot” genoemd in artikel 11 W. v. K., rekent⁷⁾). Graag sluit ik mij aan bij Mr. W. C. L. van der Grinten, waar deze zijn beschouwingen over het recht van de aandeelhouder der N.V. op inzage der boeken en bescheiden der N.V. eindigt met te zeggen: „Tussen N.V. en aandeelhouder zal art. 11 niet dan ten uiterste beperkt mogen worden toegepast”⁸⁾).

Van der Grinten schrijft in zijn bewerking van de nieuwe vierde druk van Van der Heyden's „Handboek voor de Naamloze Vennootschap naar Nederlandsch Recht” (1946)⁹⁾: „Dit (d.i. het regelrecht belang van de aandeelhouder als vennoot) zal afwezig moeten worden geacht, zoo dikwijls zijn belang door de wettelijke regeling der N.V. op bijzondere wijze is beschermd. Te meer reden is er, om in zoodanig geval de algemeene regeling voor de bijzondere bepaling te doen wijken, daar het op gegronde bezwaren stuit, wanneer de N.V. haar boekhouding elk oogenblik voor elken aandeelhouder zou moeten openen” (bl. 64/5). Wat genoemde bijzondere bescherming van het belang van de aandeelhouder in de algemene wettelijke regeling der N.V. betreft, Lyon Caen en Renault hebben indertijd het recht tot openlegging der boekhouding aan de aandeelhouder ener N.V. ontzegt, omdat de commissarissen reeds het toezicht in de N.V. uitoefenen. Mr. G. Kirberger bestrijdt in zijn bovenvermeld artikel over openlegging van boeken volgens het Wetboek van Koophandel — Rechtsgeleerd Magazijn, Jaargang XX — deze opvatting, omdat 1°. niet elke N.V. commissarissen heeft, 2°. het doel der openlegging niet enkel toezicht is en 3°. de aandeelhouders toch ook hun rechten van toezicht houden al zijn er commissarissen, die hij niet anders dan als gemachtigden van aandeelhouders zag (bl. 506). Een ander onderdeel van de algemene wettelijke regeling van de N.V., waarop o.a. bij de cassatiebehandeling van de zaak, die tot het arrest van de Hoge

⁷⁾ G. Kirberger: „Openlegging van boeken volgens het Wetboek van Koophandel” in R.M. XX, bl. 506. Ook G. Russel in de „Naamloze Vennootschap” XVIII, bl. 302.

⁸⁾ „Handboek voor de Naamloze Vennootschap naar Nederlandsch Recht,” bl. 65 (1946). Zie ook de conclusie van den P. G. Berger bij het arrest 1942.

⁹⁾ Door mij besproken in de „Economist” Jaargang 1947, Afl. 1.

Raad van 9 Octobr 1942 inzake artikel 11 W. v. K. leidde, een beroep gedaan werd om de aandeelhouder ener N.V. het recht op overlegging der boeken dier N.V. te ontzeggen, is het recht van enquête (artt. 53 e.v. W. v. K.). Er zou niet in te zien zijn, waarom, indien aan de aandeelhouder het recht van artikel 11 zou toekomen, het enquêterecht nog regeling in de wet zou behoeven, terwijl hierbij opgemerkt werd, dat, ware dit toch nodig, artikel 53 de uitoefening van dat reeds in artikel 11 toegekend recht in sterke mate beperkt en aan de wil van de individuele aandeelhouder onttrekt. Deze redenering gaat niet op. Het recht van enquête (onderzoek naar het beleid en de gang van zaken van de N.V.) heeft een andere en verdere strekking dan de openlegging der boeken en bescheiden van de N.V. (artt. 53 c en d) naar uit de wettelijke regeling in het Wetboek van Koophandel blijkt.

Indien ik mij dus aansluit bij de door de Hoge Raad in zijn arrest van 9 October 1942 genomen beslissing, het arrest van 8 November 1946 inzake artikel 56h W. v. K. juich ik onvoorwaardelijk toe. De wettelijke regeling in dit artikel voor het geval de boeken en bescheiden van een N.V., die volgens de voorschriften van het W. v. K. ontbonden en vereffend, dus verdwenen is, bij een bewaarder zijn, ligt voor de hand. De bewaarder is geen eigenaar dier boeken en bescheiden der vroegere N.V. en heeft zelf geen belang bij die boekhoudkundige gegevens. De gewezen aandeelhouder heeft misschien wel een redelijk belang bij inzage der boeken en bescheiden en wanneer hij dit redelijk belang aantoonst, heeft hij ook recht op inzage. Volgens artikel 55 c in het Ontwerp 1910 zou de aandeelhouder ener N.V. altijd vrije toegang (vgl. art. 35 W. v. K. voor de boeken en papieren van een gescheiden en vereffende vennootschap onder firma) tot de boekhouding der N.V. hebben, zonder rechterlijke machtiging en zonder dat hij zijn belang behoefde aan te tonen. Tegen deze ontworpen regeling werd als te ruim terecht bezwaar gemaakt en zowel in het Gewijzigd Ontwerp van 1925, als in het Nader Gewijzigd Ontwerp van 1927 luidde artikel 56 h zoals het nu in 1928 wet geworden is, d.w.z. de regeling werd, vergeleken met die van het Ontwerp 1910 beperkt, doordat èn rechterlijke machtiging, èn redelijk belang van de aandeelhouder, die inzage der boekhouding vordert, geëist werden.

Nu is in een geval als het hierboven behandelde de naamloze vennootschap evenzeer weg, hoewel niet ontbonden en vereffend volgens de voorschriften van het Wetboek van Koophandel. Dezelfde zaak bestaat nog en wordt voortgezet in de vorm van een vennootschap onder firma of een commanditaire vennootschap. De zaak is dezelfde, doch de rechtsvorm is veranderd. Na de omzetting van de naamloze vennootschap is deze laatste eigenaar onder algemene titel en om niet van de boeken en bescheiden van de vroegere N.V. geworden. De gewezen aandeelhouders kunnen evenzeer als in het geval van artikel 56 h laatste lid een redelijk belang bij inzage der boekhouding behouden. De situatie is nu echter in één opzicht aanmerkelijk veranderd. Bij artikel 56h is er geen onderneming meer, alleen een bewaarder; thans staat de gewezen aandeelhouder tegenover de omgezette N.V. als bestaande zaak, die eigenaar van de boeken en bescheiden der vroegere N.V. is. Ook deze kan belang bij de boekhouding, die onder algemene titel aan haar overgedragen is, hebben. Een volkomen uitschakeling van artikel 56 h, laatste alinea, kan onbillijk tegenover de gewezen aandeelhouder werken. Een algehele toepassing van de wettelijke regeling in het W. v. K. zonder meer, kan onredelijk tegenover de vennootschap onder firma of de commanditaire

vennootschap zijn. In het geval van artikel 56 h W. v. K. is er één belang, dat van de vroegere aandeelhouder; hier heeft men, evenals in artikel 11 W. v. K. met twee belangen te doen, n.l. dat van de vroegere aandeelhouder op inzage der boeken en bescheiden en dat van de voortgezette zaak als rechtverkrijgende van de N.V. op weigering van de inzage van deze. De wetgever heeft in 1928 bij het maken van de nieuwe wettelijke regeling op de naamloze vennootschap nooit aan dit geval gedacht en er geen wettelijke voorziening voor getroffen. De Hoge Raad maakt nu uit, dat de beide belangen nauwgezet door de rechter getoetst dienen te worden. De rechter is met een dergelijke belangenafweging in later jaren meer en meer vertrouwd; dat hij er in het algemeen toe in staat is, blijkt bij de toepassing van regelingen als het Pachtbesluit, het Huurbeschermingsbesluit¹⁰⁾ en dergelijke in de rechtspraak. De Hoge Raad geeft met zijn aardig arrest van 1946 mijns inziens een zeer gelukkige oplossing voor de praktijk door te waken zowel voor het belang van de individuele ex-aandeelhouder, als voor dat van de zonder toepassing der liquidatievoorschriften van het Wetboek van Koophandel in andere rechtsvorm voortgezette zaak van de vroeger bestaande N.V. Bij een eventuele komende wettelijke regeling van de omzetting der N.V. in het algemeen zonder dat aan opheffing van de zaak gedacht wordt¹¹⁾ kan de wetgever dan ook dit punt nader onder 't oog zien. Nu schiep de Hoge Raad weer op gelukkige wijze nieuw recht in Nederland voor een niet expressis verbis door de wetgever voorzien geval.

DE VERANTWOORDELIJKHEID VAN DEN PUBLIC-ACCOUNTANT TEN AANZIEN VAN OVERTREDINGEN VAN PRIJSVOORSCHRIFTEN

door drs. J. van Haagen

Aangezien het er naar uitziet, dat de wettelijke prijsvoorschriften voorloopig nog wel hun stempel zullen drukken op het bedrijfsleven, wil het mij voorkomen, dat er alle reden is het bovenstaande onderwerp eens nader onder de loupe te nemen. Het probleem van de prijzen staat den laatsten tijd in het middelpunt van de belangstelling en het is goed, dat ook de accountant zich eens bezint op de verantwoordelijkheid, die hij in deze richting heeft.

Het onderwerp is in 1943 ter sprake gekomen op een studievergadering van het N.I.V.A., waarbij eenige vraagstukken werden besproken betreffende de prijsbeheersching, welke van beteekenis zijn voor den public-accountant. Het hier aan de orde gestelde vraagstuk kon echter slechts aan een korte beschouwing worden onderworpen, aangezien het slechts één van de raakpunten vormde van den public-accountant met de prijsbeheersching. Een uitvoerige behandeling was in dit kader niet mogelijk. Inmiddels bleek wel tijdens het debat, dat juist voor dit vraagstuk de aanwezigen veel belangstelling hadden, en dat de meeningen bovendien vrij sterk uiteenliepen. Juist omdat toèn de meeningen sterk uiteenliepen en het vraagstuk ook thans nog zeer actueel is, meen ik, dat het nuttig is het onderwerp opnieuw aan te vatten, te meer daar destijds, tengevolge

¹⁰⁾ Zie mijn „Het Huurbeschermingsbesluit in de rechtspraak” (1946).

¹¹⁾ Vgl. van der Grinten in „Handboek voor de Naamloze Vennootschap naar Nederlandsch Recht”, bl. 571 (1946).